

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**LEGVM PON||TIFICIARVM GRE-||gorij noni, seu
Decretalium pentateu-||chus**

Mesnart, Martin

Parisiis, 1555

Liber Qvartvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63486](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63486)

LIBER QVARTVS.

DE SPONSALI-
BVS ET MATRI-
MONIIS.

Tit. I.

DICTVM de contrahendo ma- ^{23. Cum}
trimonio prohibitorium esto. ad ^{apud.}
id solus partium consensus suffi-
cito. ideóque illud & surdus &
mutus contrahere valento. Quod

verbis non potest signis declarator.

Sanè in cæteris verba consensum exprimen- ^{25. Tue.}
tia ecclesia desiderato.

Furiosus autem, cum consensum non habeat, ^{24. Dile-}
contrahere ne valeto. ^{ctus.}

Quod si quis fingens cum muliere contrahe- ^{26. Tue.}
re verbis vtetur dubiis animo duntaxat eam de-
cipiundi, & mox carnaliter eam cognoscet: ec-
clesia quæ de internis non iudicat pro matri-
monio iudicato. hæc tamen si reapse ita fient:
matrimonium defectu consensus reapse nul-
lum esto.

Sed etsi inter aliquos ita fortè contrahentur ^{7. Ex lite}
sponsalia, vt vnus quod alter proponit non in- ^{ris. I.}
tellegat: iudex, si matrimonium contracturi
ad id faciendum scientia, & ætate idonei fient,
dispicito. eo cognito ad communem rei intelle-
gentiam recurrito. Vterque contrahētium ver-

- V iiii

De spon. & matri.

ba prolata in eo sensu, quem rectè intellegentibus generare solent, accipere cogitor.

28. *Consultationi*

Quæ verò mulieres ad valvas ecclesiæ cum sponſis benedicundæ venientes reclamabunt, seque nunquam in eos consensisse affirmabunt, sponſis legitime contrarium probantibus ne audiuntur. Quod si accepta benedictione actutum à sponſis ante copulam aufugient adserentes nunquam se debite consensisse, sed in lato metu compulsas, animo licet dissentirent, verba consensus protulisse: statim ne repelluntur. De metu, qualis fiet, anquiritor.

6. *De muliere.*

Non enim quælibet vis contractum matrimonium separato.

13. *Veniens*

1.

Si mulier inuita cuiquam nubtui conlocata, quæ nec in eum postea consenserit, alteri subinde nubferit: matrimonium teneto. hic, vt eam recipiat, & maritali tractet adfectu, monitione præmissa compellitor. Alioquin & is, & si qua fit quam fortè superinduxerit, & eius parentes, si impediunt, excommunicantur.

11. *Nō est.*

Parentes dico: Nam & si fortè filiorum vxores detinebit pater, nec ollis restituet: quamuis sibi cum eis discordiam esse causabitur, ad id faciendum censuris ecclesiasticis cogitor.

21. *Ad id.*

Porrò, vt ad rem redeamus, quamuis puella necdum nubilis, & renitens nubtui conlocata fiet, si tamen post nubileis annos aliquanto tempore, dimidio fortè anno, viro cohabitassit: consensisse intellegitor. eū si dimiserit: reuorti cogitor. Si quos testes ad probandum dissenſum producet: ne recipiuntur. Tanti temporis mo-

ra probationem excludito. Idcirco uterque ad alterum nubtiali adfectum tractandum compellitor. Si tamen ad religionem conuolare uolent: fas esto. At illis, si ad illicitos concubitus transierint, pœnitentia indicitor.

In nubtitiis ergo contrahendis plenissima securitas esto. Atque ideo si timebitur ne puellæ, cuius de matrimonio lis erit, metus, coactiove inferatur: eam iudex tuto in loco, donec causa terminata fiet, conlocari facito. ^{14. Cum locum.}

Denique liberrima matrimonia funto. Vnde & in his contrahendis pœnalis stipulatio improbator. ^{29. Gemma.}

Cæterum qui consentienti mulieri promiserit eam se ab eo tempore pro coniuge habituram, eam ne dimittito. Ad eandem, dimissa si quæ superinduxerit, reuertitor. Eam maritali affectione tractare ecclesiastica censura cogitor. Nemini enim sine manifesta fornicationis causa uxorem dimittere liceto. Sed & tunc aut eam sibi reconciliato, aut ipsa uiuente contineto. ^{9. Ex parte.}

Vnde qui mulierem aliquam tametsi non patriæ suæ legibus sed alterius uxorem ducet, eam ne dimittito, aliamve superinducito. Si faxit: euangelicæ legis transgressor pœnitentiæ subiicitor. à secunda separator, & ad priorem redire cogitor. ^{1. De fractura.}

Immo & si quis tantum cum aliqua contrahere iurassit: ni rationabilis causa obfistet, iuramentum implere monetur. Ni acquiescet, ecclesiastica censura compellitor. ^{10. Ex libris.}

Sanè ad id faciundum, etiam si iurassit, prius ^{17. requisit.}

De spons. & matrim.

quàm cogatur, monetur.

15. *Com-*
missum.

Quod si quis cum aliqua contracturum se iurasset, & religionem ingredi volet: ut iuramento satisfaciat, primùm contrahito. mox. si res integra fiet, ingreditur.

2. *Præ-*
terea, i.

Quod si qui de contrahendo matrimonio purè, & absque conditione fidem sibi dixerint eam ut obseruent, monentur. Si ambo ad hoc induci haud possent: tolerantur.

5. *De illis*

Itaque si quis præstito iuramento se aliquam ducturum promittet, seque eadem incognita aliò postea cõuortet: mulieri, si non amplius in facto processint, ad alia vota transire fas esto. Si tamen quominus consummatum fiet matrimonium per eam stetit: ad eadem de periurio penitentia recipitur.

22. *Sicut.*

Præterea sponsalia de futuro etiam iurata per secunda sponsalia de præsentì soluuntur, per secunda de futuro ne soluuntur.

15. *Ve-*
niens, ii.

Si tamen sponsalibus de futuro accesserit & copula: per alia sponsalia etiam de præsentì ne soluuntur. Alioquin de præsentì sponsalia (ni per metum qui in constantè virum cadere possent contracta sient) tenentur.

30. *is qui*
fidem.

Qui ergo mulieri super cõtrahendo matrimonio fidem dicit carnali copula subsequuta, et si alteram ducet, & cognoscet, ad primam reuertitur. Cum qua licet præsumptum tantùm matrimonium fiet, tamen aduersum præsumptionem hanc probatio ne admittitur. Secundum nec verum nec aliquod existimatur.

32. *Ado-*
lescens.

Adulescens tamen qui verbis de futuro sibi

desponsatam, sæpe licet expertus, reapse non cognoscens, cum alia postmodum verbis de præsentem contrahet, non primam, qui cum matrimonio verum præsumptumve non fuit, sed posteriorem habeto.

In summa: si inter quos consensus de præ-^{31. Si inter virum.} senti legitimus interuenerit, seu iurassint, seu nec iurassint, alterutri ad alia vota transire nefas esto. Si faxit: posterius matrimonium, etsi copula subsequuta fiet, separator. primum valet.

Sin de futuro tantum consensint, licet iurassint, si mox mulierem alter verbis de præsentem desponsassit, hi ne separantur. Ollis tamen pro violata fide pœna inrogator.

Si autem quis filiam suam alicui desponderit, ^{4. Audentia.} moxque detecto inter sponfos impedimento eam alteri prioris fratri, licet ex alia matre, conlocare volet: ne permittitor. Si se facturum iurassit: vt de illicito iuramento pœniteat inducitor.

Sponsam enim alterius maxumè nubili ætati ^{3. Sponsam.} proxumam nullus consanguineorum sibi matrimonio conlocato.

Vnde si maior septennio minorem septen-^{3. Iuuenis} nio duxit vxorem, & eam domum traduxit: tali ex contracta publice honestatis iusticia oritor. puellæ consobrinam si quam postmodum ducet: ab eadem separator.

Sed etsi grauis & fide digna persona eos qui ^{27. Cum in tua.} nubtias contracturi sunt sibi esse proximos denunciassit, & de fama, vel scandalo docuessit,

De spon. & matr.

aut de eo iudex per seipsum de plano certifica-
ri possiet: nedum iuramenta parentum pro ma-
trimonio sponte oblata ne recipito, verum &
contracturos (si monitos ad id induci haud pos-
tis erit) vt à tali contractu desistant, vel contra
famam alia propinquorum iuramenta pro ip-
sius arbitrio exhibeât, compellito. Sin talis per-
sona non fiet, aut de fama, vel scandalo edoceri
non poterit: ad desistendum moneto, non com-
pellito.

12. *Præ-
terea. ii.*

Immo si viri mulierem petentis consangui-
neus cum ea se deliquisse proponet, sed hoc ip-
sum ob metum fortè & potentiâ mulieris con-
fiteri differet: matrimonium (ni iuramētum in-
teruenerit) districtè prohibetor.

19. *In præ-
sentia.*

Præterea tametsi vxor virum captiuum for-
tè, vel peregrinū diu præstolata fiet, ni tamen
de eius morte certum nuncium recepsit, ad al-
terius consortium ne conuolato, nève conuo-
lare permittitor.

18. *Cū in
apostolica*

Sanè litispēdētia super matrimonio quod
reapse nullum erat secundum contrahi ne im-
pedito. Contrahenti tamen pœnitentia indi-
citor.

20. *Inter
opera.*

Omnibus autem (vt rem absoluamus) qui pu-
blicas mulieres de lupanari extraxint, & vxores
duxint, ollis quod faxint in remissionem pecca-
torum proficito. Errantem enim ab erroris sui
femita reuocare maxumum inter opera chari-
tatis esto.

De desponsatione impuberum. Tit. 2.

Puberes, qui à pube vocati sunt, licet à quibus^{3. Puberes}dam ex annis existuntur quatuordecim, quamuis & tardissimè pubescant: veriùs tamè qui ex habitu corporis pubertatem ostendunt, vt generare iam possient, puberes sunt. Sic & quæ in annis puerilibus parit puerpera esto.

In impuberibus autem hæc feruantor.

II, quorum vterque, vel alteruter ad ætatem^{2. Vbi.} legibus vel canonibus determinatam non peruenierit, coniungi prohibentor. Interueniente tamen vrgentissima aliqua necessitate, vt pro bono pacis, talis coniunctio toleratur.

Matrimonium ergo si cum minore septen-^{13. Ad}nio contractum fiet, vtpote quod nõ est, ne ad-^{dissoluen-}cusator. At verò contrahendum, vt impediatur,^{dum.} denunciari valet. denunciatione pendente ne quid innouator, adtentator.

Quod si puella, cùm vir eam desponsauit, nu-^{14. Tunc.}bilis non erat, nec tatemæ prudentia subplebat quamuis eandem subarrasit, inter eos non matrimonium, sed sponsalia contracta intelleguntor.

Quæ si impuberes septennio maiores contra-^{7. De illis}xint: neuter ante pubertatem resilito. Sin tem-^{i.}pore contractus vnus pubes erat: is ne resilito. Alter, si volt, pubes factus resilito.

At si quis puellæ necdum septennis à se pri-^{4. Literas}dem in cunis desponsatæ matrem vxorem accepit: matrimonium ne soluitor. huiusmodi enim desponsationes nullæ sunt. Sin eum puella septimum iam annum transgressa ducet: cùm ex

De despon. impuberum.

eo tempore sponsalia placere consueverint, dicitur
tium inter eos promulgator. Olli nec matrem,
nec filiam habere permittitor.

*3. Acces-
sit.* Itaque si puella nondum septennis desponsata
alicui fuit, nec in eum postea consenserit, & ab
huiusmodi desponsatione per episcopum fue-
rit absolutus: matrimonium inter eum & puel-
læ matrē celebratum inuiolabiliter celebrator
proles legitima esto. Sin iam septennis: licet in
desponsatione puellæ ipso iure absolutus fue-
rit, cum in eum consentire noluerit, eum tamen
habere matrem, cuius gnata sibi fuerit desponsa-
ta, inhonestum esto.

*6. Conti-
nebatur.* Si cui puella ante nubileis annos nubtū con-
locata, & ab eo traducta, ad nubileis annos per-
ueniēs alii nubendi licentiā petet, seq; in eū haud
consensisse adseret: illa, viro se eam cognouisse
iurante, ne auditor. Sed & si pubertati proxima,
consentiēsq; desponsata, & à viro cog-
nita probabitur: maxumē cum eam parentes etatis
legitimæ fuisse faterentur, idem esto. Porro et
sponsalibus cum impubere septenni factis po-
blicæ honestatis iusticia oritor.

*8. Ano-
bis.* Itaque licet dixerimus impuberes sponsalia
contrahentes ante pubertatem quidem haud
debere separari, at post pubertatem, si contra-
dicent, posse: si tamen carnis commixtio ante
interuenerit, nec possunt.

*10. Ante-
stationes.* Sanè solus nifus carnalis copulæ matrimonii
ne facito.

*9. De il-
lis. ij.* Si tamen ita fuerint ætati proximi vt potue-
rint commiscerier: hi (ni intercesserit violētia

eaque continua) ne separantur.

Nam si violentia inducta etiam pubes cum ^{11. Ex li-} impubere sponsalia contraxerit: eum ad adultam ^{teris.} aetatem expectare ne cogitor. olli virum alium accipiendi libera facultas tribuitur.

Pater autem adultum filium non consentientem ^{1. Tua} matrimonio ne conlocato, nondum adultum ^{nos.} cui volt conlocato. Is, postquam ad perfectam aetatem peruenerit, omnino hoc adimpleto.

Porro licet sponsalia cum minore septennio ^{12. Duo} contracta per cohabitationem post septennium ^{pueri.} conualescere, & publicam honestatem inducere dixerimus: per matrimonium tamen soluntur.

De clandestina desponsatione. Tit. 3.

Clandestina coniugia penitus inhibentur. ^{3. Cū in-} Ollis ne quis sacerdos interesto. Cū qui ^{hibitio.} contracturi erunt, in ecclesiis per presbyteros ^{in prin.} publice proponitur. competens terminus praefinitur. Intra eum qui volunt & valent impedimentum opponunt. Presbyteri nihilominus ex officio de impedimento anquirunt. Probabilis coniectura si erit: donec, quid faciendum fiet, adpareat, contractus inhibetur.

Si parochialis sacerdos taleis nuptias prohibere ^{θεμα. fi.} negleget, aut etiam regularis qui eis interesse praesumpserit: ab officio triennium suspenditur. Si culpae qualitas postulabit: grauius punitor. Qui taliter etiam in concessu gradu contrahere praesumpserint poenitendo. Qui vero ad impediendas legitimas nuptias dolo malo, proces-

De sponsa duorum.

- θεμα.* sint canonicam ultionem ne effugiunt.
- Si quis.* Quod si qui claudestina vel interdicta coniugia etiam ignoranter in gradu prohibito contraxint: soboles in legitima censetur. Sic & si ambo impedimentum scientes etiam in conspectu ecclesie preter omne interdictum contrahere presumpserint, idem esto.
- 2. Quod nobis.* Sanè si matrimonia ita occultè contracta fuerint, ut inde legitima probatio non adpareat: qui contraxint ab ecclesia ne compelluntur. Sin contrahentes postea publicabunt, ni causationabilis erit, ab ecclesia recipiuntur. tanquam à principio in conspectu ecclesie contracta comprobantur.
- 1. Si quis.* Si quis autem aliquam clam & in furno desponsauerit, & mulier desponsationem negabit: viro probatio incubito. in contrario casu idem esto.

De sponsa duorum. Ti. 4.

- 5. Tuas.* Postquam inter legitimas personas consensus interuenerit de presenti, si cum aliis postea de facto contrahant, quod prius iure factum fuerat ne irritator.
- 1. Duobus.* Fides enim in duplici differentia cum fiet, pactionis, & consensus, pactionis quidem fidem si quis alicui duerit, aliam ne ducito. Si faxit: ob fidem mentitam pœniteto. cum hac tamen proxima maneto. Sin verò consensus: aliam ne ducito. Si faxit: dimittito, priori adhæreto.
- 2. Accipisti.* Itaque si quam per fidem consensus alter sibi desponsatam habuerit uxorem acceperis: eam tu

tu dimittito. ea nūquam vxor tibi legitima esse
 valeto. Dies 40. in pane & aqua cum 7. sequen-
 tibus annis pœniteto.

Sed & si inter aliquos de præfenti consensus ^{3. Licet.}
 interuenit: seu interpositum fiet iuramentum,
 seu nō, mulier alteri ne nubito. Si nubserit: quā-
 uis carnis commixtio subsequuta fiet, ab eo se-
 parator. ad primum reuortitor. ad id ecclesiasti-
 ca districtione compellitor.

Quod si super huiusmodi desponsatione de ^{4. Tua.}
 præfenti lis erit, & prouocabitur: prouocanti, ne
 pendente adpellatione aliubi contrahat, inter-
 dicator. si nihilominus faxit: matrimonium in-
 ricator.

*De Conditionibus adpositis in de-
 sponsatione, vel in aliis
 contractibus. Tit. 5.*

Qui aliquam vxorem accipere iurasset, si ea ^{3. De illis.}
 tantum sibi donauerit: is si nolentem
 soluere non accipiat (ni de præfenti consensus,
 aut copula subsequuta fiet) periurii reus ne
 habetor.

Sed nec is, qui in aliquam etiam per verba de ^{5. Super eo}
 præfenti consensit si pater suum præstaret ad-
 sensum, nisi volūtas patris intercedat matrimo-
 nium consummare cogitor.

Qui tamen sub hac ipsa conditione aliquam ^{6. Per tuas}
 desponsasset, & ante conditionis euentum de-
 sponsatam cognoscet, à conditione recedere
 intellegitor.

Sed & si in cōtractu matrimonii turpis condi- ^{7. Si con-}
 ditiones.

Qui cle. vel vouē. mat. cont. poss.

tio vel impossibilis adponetur: cōditio vitiator, contractus valet. Si tamē turpitudine circa substantiam matrimonii versabitur: cōtractus quoque vitiator.

1. *Quicumque.* Alioquin si aliquam sub turpi conditione desponsasset: eam ne relinquit, conditio frangitor, desponsatio inrefragabiliter tenetur.

Hæc de matrimonio. In cæteris contractibus hæc seruantor.

2. *Cū sit.* Mancupitum ea conditione manumissum ut monachus fiat, alioquin in seruitutem reuertitur, acceptata conditione manumittentis voluntatem ne præterito.

4. *Verūm.* Si verò sub conditione alicui ecclesiæ possessio donata fiet: ni fors sub tali conditione contracta erit, vt ea cessante reuocetur, à donatore ne reuocator.

Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere possunt. Tit. 6.

3. *Meminimus.* **Q**VI se religioni vouerit, professionem fecerit, habitum suscepit, is si postmodum aliquam sibi matrimonio conlocabit, ab ea recedit, eò vnde digressus est reuertitur. Sin tantum vouerit: quod postea contraxerit matrimonium ne rescinditor.

4. *Consult.* Sed & si mulier habitum mutasset, velumque de manu presbyteri sumpserit, non tamen propriis renunciaisset, claustrum non intrasset, nec in manu episcopi, abbatis, aut abbatissæ, aut super altare professæ fiet, vel obedientiam pollicitæ susceptus quidem habitus ne nubat impedito.

Si nubserit etiam post annum: sic stato.

Immo & nonnunquam ex causa, vt si timore aliquo inducta continētiam simpliciter promiserit, contrahendum ne impeditur. ecclesia cum ea dispensato. *5. Veniens*

In summa: votum simplex matrimonium cōtrahendum impedito, contractum ne frangito. *6. Rursus*

Apud deum tamen non minùs quàm solenne obligato. Itaque si quis voto castitatis emisso postea se aliquam ducturum vxorē iurasset: pro temerario iureiurādo pœniteto. votum seruato.

Solenne autem votum & contrahendum impedito, & postea contractum dirimito. Vnde si mulier in manibus religiosi alicuius ordinis votum castitatis emisit, licet ea lege vt in domo propria cum omni substantia sua remaneret, & in eiusdem ordinis habitu biennium fortè postea permanferit, tamen si in vouendo modica aliqua coactio interuenerit, illa contineto. habitum si dimittet: resumito. Si nubet: iniqua cōiunctio esto. *7. Infringente*

Sed nec diaconus, nec hypodiaconus matrimonium contrahunt. Si faxint: tamen si irregulareis facti separantur, illis pœnitentia indicitor. ea peracta officio dispensatiuè restituntur. Si perfectioris vitæ fient: etiam superiorem ordinem indipiscuntur. *1. De diacono.*

Interdum hypodiacono taliter contrahenti monasterii ingressus iniūgitor. post laudabilem conuersationem ad maiorem ordinem promouetur. Sin nolet religionem ingredieris nec ad maiorem adspirato, nec in hypodiaconatu mi- *2. Ex lege rarum.*

De eo qui du. in ma. quã pol. per ad-
nistrare permittitor . certè in minoribus mini-
strato.

*De eo qui duxit in matrimonium
quam polluit per adulte-
rium. Tit. 7.*

3. *Super hoc.* Si quis vxore viuente cum aliqua adulterabi-
tur: cū adultera, si in mortem vxoris machi-
nata fiet, siue olli de ea ducunda fidem duerit,
siue non, ne contrahito.
6. *Signifi- casti . 7. Veniens.* Sin neuter machinatus fiet: is cum eadem,
quam sine fidei datione vxore viuente cogno-
uerit, rectè contrahito.
8. *Si quis.* Sed et si eidem vxore viuente fidem duerit, vel
cum eadem contraxerit, non tamen cognouerit:
matrimonium post mortem vxoris cum ea con-
tractum teneto.
2. *Signifi- cauit.* Vice versa, si quis vxore prima viuente, quan-
uis non cognita, scienter cum secunda contra-
het, eamque cognoscet: mortua prima secundam
ne habeto. Si tamen prima reapse vxor non fuit:
secus esto.
1. *Proposi- tum est.* At qui superstite vxore cum secunda ignoran-
te sciens prudens contrahet, prima mortua à se-
cunda, si is petet, ne separator. illa, si petet,
separator.
4. *Ex li- terarum.* In summa: qui viuente vxore etiam separata se-
cundam ducet vxorem, prima quoque mortua
à secunda separator. At vbi de adulterio pœni-
tuessit, cum alia contrahere valet.
5. *Cum ha beret.* Quod si viuente legitima vxore, nec separata,
cum secunda contrahet, mortuãque vxore dicit,

vt per decēnium, maximo etiam scandalo moratus cum secunda fiet, totidēque fortē liberos procreasit: ab ea separator. vterque pœniteto. vterque perpetuò contineto. vterque tamen liberis suis pro modo facultatum necessaria subministrato.

De Coniugio Leprosorum. Tit. 8.

Leprosus si continere non volt, & aliquam ^{2 Quoniā} nactus est quæ sibi nubere parata fiet: cōtrahito. Quod si cœpto iam matrimonio coniugum alteri lepra continget, & is debitum exiget: sanus olli debitum reddito. Lepra, aliāve grauis infirmitas coniuges ne separato. Sola fornicationis causa hoc facito.

Itaque si coniugum alter lepram incurret: vir ^{1. Perue-} vxorem, vxor virum sequitor. inuicem adfectu ^{nit.} coniugali ministrato. Sin ad hoc induci haud potesint: vtrique perpetuò contineto. Ni faxint: excommunicantor.

Lepra verò post sponsalia de futuro adueniente alter matrimonium consummare ne cogitor. ^{3. Literas.}

*De Coniugio Seruorum, &
natis ex Libero ventre.
Tit. 9. & 10.*

INTER seruos matrimonia ne prohibentor. ^{1. Dignū} si contradicentibus heris contracta sient: eius ^{est.} ergo ne dissoluuntor. Serui tamen ollis debita seruitia non minùs exhibento.

Liber autem si cum ancilla contraxit ignorans, ^{4. Ad} nostram.

De cogn. spirit. & leg.

& ex quo rescit in eam nec verbo consentit
nec facto: matrimonium separator. Is cum alia
contrahere finitor.

2. *Propo-
suit.* Si enim vir vxorem, postquam ancillam esse
rescit, carnaliter cognouit: ei adhæreto. Alio-
quin diuortii sententia profertor. pecuniam
quam pro dote mulier adtulerit iudex restitu-
tui facito.

3. *Licet.* Si tamen mulier diuortium petet eo quod in
quocum contraxit mancipium etiam ecclesie
proponatur, ipse autem patrem suum tempore
mortis pro libero habitum, nec se à multis annis
suo patrisve nomine status controuersia passum
adseret (maximè si eius regionis mos erit ut pa-
trus patrem sequatur) ratione temporis, & fauore
libertatis pro viro iudicator.

6. *Vni. de
na. ex lib.
ven.* Quod si ex libero ventre, id est seu ingenuo
seu liberta natus fiet: indubiè liber esto, nec, vel
ab ecclesia, cuius est libertates tueri, ni aliud pro-
basit, in seruitutem reuocator.

De Cognatione Spirituali, & Legali. Tit. 11. & 12.

6. *Veniens* I N T E R patrem baptisati & leuantem mulie-
rem cognatio spiritualis ad impediendum &
dissoluendum matrimonium valida oritor.

2. *Si vir.* Si tamen vir mulierve ignorans, aut dolo ma-
lo filium suum è sacro fonte leuasit: compaternitas
isthæc matrimonium ne dissoluito.

4. *Marti-
nus.* Inter eundem patrem baptisati & vxorem le-
uantis cognitam compaternitas ad dirimendum

quoque matrimonium efficax contrahitor.

Sed & inter baptisatum & baptisantis filiam ^{8. Ex lite ris.} idem impedimentum esto.

Duo tamen duum compatrum filii, quorum ^{1. Vtrum.} neuter compaternitati causam duit (ni loci cō- ^{3. Super eo} fuetudo obsistet) licitè contrahunto.

Alioquin si alter causam duit: ne contrahun- ^{7. tua nos} to, si faxint: separantor. qui contractum scierint ecclesiæ nunciato.

Hæc quoad baptismum. Per catechismum ^{5. Contra- cto.} autem contracta compaternitas matrimonium quidem contrahendum impedito, contractum ne dirimito.

Huic legalis cognatio proxuma esto. in qua ^{c. Vni. de} hoc seruator. Si qua mihi per adoptionem soror ^{cognat. le-} esse cœpsit: quandiu durat adoptio, inter me & ^{8a.} eam nubtiæ ne consistunto.

De eo qui cognouit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ. Tit. I 3.

QVI illam, cuius antea consanguineam, ^{7. Frater nitati.} quanuis adhuc septennem, contractis sponalibus extraordinaria libidine polluit, matrimonio conlocabit, ab ea separator.

Quod si sponsæ suæ consanguineam co- ^{2. Veniens} gnouit, sponsam non cognouit: olli pœnitentia maior quàm pro adulterio inrogator. Cum alia certè contrahere valet. Sin & sponsam cognouit: nec eam nec aliam vnquam ducito.

De eo qui cog. confan. vxor. &c.

8. *Ex lite* Sed & si quis puellæ, quam etiam impube-
ris. 9. rem desponsasset, cōsanguineam, veluti matrem,
Veniēs. postea & puellam ipsam adultam cognorit: pe-
ij. niteto. ab eadem (si modò materni peccati cō-
scia olli commista fiet) separator. Is, & mater
(maximè si de lapsu carnis haud timebitur) pe-
petuum cœlibatum seruant.
1. *Si quis.* Sic & qui cum priuigna sciens prudens rem
habesit, nec à matre coniugale debitum exigito,
nec filiam vnquam ducere valeto. Sed nec
ipsum, nec priuigna vllum vnquam matrimo-
nium contrahunto.
4. *Trans-* Si tamen incæstuosus huiusmodi reapse ma-
missa. trimonium contraxerit: teneto. at vxori necella-
ria subministrans olli debitum exigenti reddito,
non exigito. sed & tunc ad eam cum dolore ac-
cedito. quandiu cum ea viuet, de scelere peni-
teto. si superuiuet: ex spes coniugii esto.
10. *Tue.* Ad finitas verò post matrimonium iniquè
11. *Iordane* contracta olli qui iniquitatis particeps non fiet
ne noceto. si ad continendum induci nequibit
ei debitum coniugale redditor.
6. *Discre-* Immo nec matrimonium nondum consum-
tionem. matum superueniens ad finitas dissoluito.
5. *Super eo* Multò fortiùs bene contractum matrimo-
nium ad solam confessionem coniugum ad fini-
tatem præcessisse dicentium (etiam si volgi fa-
ma consentiet) ne separator.
3. *De illo.* Atque adeo qui se vxorem fratris antequam
olli nuberet cognouisse dicet, ni notorium fiet,
aut testibus probabitur, matrimonium fratris
eius ergò ne impetito.

De consanguinitate, & adfinitate.

Tit. 14.

PRælati, ne in prohibitis gradibus matrimonia contrahantur, publice inhibeto. præsumptores non obstante consuetudine ecclesiastica districtione punito. *5. Quod super his. in fi.*

Insuper matrimoniales causas non per quoslibet, sed per catos iudices, peritosque canonum tractantur. In quibus hic primus esto. A consanguineis prioris coniugis æquè ac propriis abstinetur. Unde si mulier ei, qui defunctum maritum quarto gradu consanguinitatis attingat, nubserit: diuortium promulgator. *1. Ex litteris.*

Testes autem qui ad diuortium celebrandum producti consanguinitatis gradus computabunt à stipite, vel à germanis occipiunt, gradus ordine distinguunt, personas propriis nominibus, aut æquepollentibus (maximè si de auditu deponent) designant. *7. Tua nos.*

In quaquidem computatione hæc regula esto. Quoto gradu à stipite distabit remotior, toto gradu & à quolibet per aliam lineam ex eadem descendentium distare intellegitor. *9. Vir qui*

Quod si qua plebes ab apo. sede indultum habesit contrahendi in gradu aliàs vetito matrimonii, & consuetudo ita fiet ut uterque contrahentiū eo gradu à stipite distare debeat: indultū quoque ita velle intellegitor. Regulæ hoc casu locus ne esto. *3. Quod dilectio.*

Sed & si quis falsa causa summo pont. suggesta dispensationem obtinesit in vetito matrimo- *6. Quia circa.*

De frigid. & malef. & c.

monio contracto remanendi, & ex separatione graue scandalum imminebit: dissimulari valet.

4. De infidelibus.

Idcirco infideles in gradu canonica lege vetito coniuncti post conuersionem ne separantur. Nam & inter infideles matrimonium esto.

8. Non debet.

Hodie in secundo tertiove adfinitatis genere prohibitio ne esto. hodie soboles ex secundis nubtiis suscepta cognatis prioris coniugis copulari valet. Item copulæ conjugalis prohibitio quartum consanguinitatis & adfinitatis gradum ne excedit. At qui contra prohibitionem huiusmodi contrahet nulla annorum longinquitate defenditor.

2. Super eo.

Denique adfinitas etiam superueniēs, de qua vel per famam volgi constat, sponsalia de futuro soluit.

5. In prin.

Licet verò vxoris consanguinei adfines viri fiant & econtra: viri tamen & vxoris consanguinei ad fines inuicem ne sunt.

De frigidis, & maleficiatis, & impotentia cœundi. Tit. 15.

2. Quod sedem.
5. Laudabilem.

PVer, frigidusve matrimonium ne contrahunt.

Sin hic de facto contraxit, & statim de impotentia constat: matrimoniū statim, alioquin non nisi post triennalē cohabitationem, idque prouo iusto iudicio dirimitur. mulier alteri nubito. Ille si alteram accepit: separantur. At si mulier impotenti viro cohabitare cōsentiet: ipsius eam, si non vt vxorem, vt sororem habeto, Sed

et si vterque impotentiam fatebitur, & de eo septima manu iurabunt: separantur. Ille aliam si duxerit: qui iurauerant periurii tenentur. acta pœnitentia in simul reuerti coguntur.

Si verò sola mulier impotentiam viri ad-^{7. Litera.} fabit, seque per matronas virginem probabit, ille autem nusquam quidem eam cognosse fatebitur, alias autem cognoscendi potentiam habere adseret: per triennium quoque cohabitando, copulę operam danto. Si nec copulari possient, & hoc septima propinquorum manu firmabunt: separantur.

Quod si vir ad diuortium prouocabit quòd ^{1. Acc-} se frigidum adserat, & hoc idem fatebitur mu-^{pisti.} lier: seruata forma canonica separantur. At si inlusum fiet ecclesię: reuertuntur. Si mulier prouocabit, idque post annum aut dimidium: ei, contrarium adfirmante viro, ne creditor. Quod si statim post mensem aut duos: quo dictum est ritu separantur. Illa, si volt, in domino nubito.

Hęc de impotentia viri. Si autem mulierem ^{6. Frater-} adeo arctam esse parebit, vt citra diuinum pro-^{nitatis.} digium habilis reddi nequeat absque salutis periculo: matrimonium separator. Si tamen postmodum deceptam fuisse ecclesiam parebit: restaurator.

Itaq; si mulier ita fiet naturaliter arcta, vt ne-^{3. Ex lite-} queat viro cõmiscerier, nec possiet ope cõfilior ^{ris.} medicorũ adiuuari: alterã ducere viro liceto.

Aut fortè ecclesię Romanę iudiciũ sequitor, ^{4. Consul-} quod huiusmodi esto. Qui clusã mulierẽ duxe-^{tationi.}

De matr. cōtr. & qui filii fiēt legit.

rit, quam vt vxorem habere non potest, vt sororem habeto.

De matrimonio contracto contra interdictum ecclesie. Tit. 16.

2. De muliere. **S**I contra iudicis interdictum contraxint hi qui consanguinei dicebantur: donec de causa cognitum fiet separantor.

1. Littera.
2. Ex litteris. Alioquin matrimonium contra iudicis seu ecclesie interdictum contractum huius solius ergo ne dirimitur. pœnitentia tamen contrahentibus indicitor. Iudex, ne mandatum suum contemptibile videatur, curato.

Qui filii sient legitimi. Tit. 17.

1. Cōsequens. **N**aturalis ex soluto & soluta natus per subsequens parentum matrimonium etiā quoad successionem legitimus esto.

6. Tanta est. Contracto itaque matrimonio qui ante geniti sunt naturales legitimantor. spurii tamen ne legitimantor.

9. Quod nobis. Sed & qui de clandestino matrimonio postmodum ab ecclesia comprobato nascentur legitimi & hæredes iudicantor.

2. Cū inser. Vice versa, separato matrimonio ab initio in conspectu ecclesie contracto, filii ante diuortii sententiam nati conceptive legitimi quoque sunt. parentibus succedunt. ex eorum facultatibus nutriuntur.

3. Perlatio Quod si mulier ita iudicio ecclesie à primo

separata eo fortè superflite cum secundo con-
traxit, prolem suscepit: proles legitima esto,
nec eius ergò ab hæreditate excluditor.

Alioquin proles quã vxor viuente viro ex alio
sustulit omnino inlegitima esto. *4. Causã
quã. i.*

Immo sola publicæ honestatis iusticia matri-
monium contrahi prohibeto, contractum sepa-
rato. Proinde filii, ni per ecclesię permissionem,
paternã me ignorantiam excusabuntur, ad suc-
cessionẽ bonorum paternorum ne admittuntur. *10. Refe-
rente.*

Ignorantia enim excusato. Nam & si quis vxo-
re viuente alteram huius rei ignaram ducet: pro-
les legitima esto. *14. Ex te-
nore.*

Fortiori ratione si inter quos matrimonium
legitimè contractum fiet, & quandiu vixerint
quietè permanferint: post illorum decessum qui
prolem inde susceptam inlegitimam adserere
volent, & eam ab hæreditate repellere, ne au-
diuntur. *11. Perue-
nit.*

Si vir & mulier aliquem suum esse filium ne-
gabunt: ni certò contrarium probabitur, eorum
voci stator. *3. Trans-
missa.*

Alioquin etsi fama viciniæ aliquem inlegiti-
mum esse existumauerit, parentésque existuma-
tionem hanc actu aliquo confirmarint: si tamen
testes legitimum probabunt, maxumè si eum pa-
ter in extremis talem adgnouerit, ac instituerit,
legitimus iudicator. *12. Per-
tuas.*

Opposita autem coram laico iudice heredita-
tem petenti inlegitimitatis exceptione, causa ad
ecclesiasticum amandator. Is probationi termi-
num præstituito, si facta non erit: laicus causam *5. Latera.*

Qui mat. ad cus. poss. &c.

resumitò, decedito.

7. *Causa qua. 10* Sed & de possessoria hæreditatis petitione, licet iudice sibi cognitionem vindicante, ecclesie ne cognoscito. An autem quis ex legitimis natalibus fiet, cognoscito.

13. *Per venerabile.* Romanus quoque pontifex in terris quidem ecclesie in legitimos liberè legitimato. In alienis, nisi iustissima de causa, aut nisi in spiritualibus, ne facito. Tunc tamen indirectò & per quandam velut consequentiam etiam quoad temporalia legitimati creduntur.

15. *Gaudemus.* Eadem ratione proles de infidelium conjugationibus nata qui secundo, tertio, vel ulteriore gradu secundum opinionem suam contraxint, post conversionem eorum ad fidem legitime censentur.

Qui matrimonium ad cusare possunt, vel contra illud testificari. Tit 18.

6. *Cum in sua.* **Q**ui tempore publicationis proclamatum, quæ vulgò banna vocant, tacuisset, et ea probabiliter ignorasset, vel impedimentum de nouo didicisset iurabit, idque dolo fraude non obicere: ab ad cusatione matrimonii repellitur.

4. *Insuper.* Sic & inuita desponsata postea sponte cognita contra matrimonium ne auditor.

5. *Significante.* Item ob quæstum ad cusans matrimonium ne admittitur.

2. *Anobis.* Sed & in ad cusatione matrimonii cõscriptio sola, sine viua voce, nisi alia suffragabuntur ad minicula, quoad sententiam proferendam nullius momenti esto.

Hæc de adcusatione. Quod autem ad testifi- *3. Videtur*
 cationem pertinet, si super contrahundo distra-
 hundóve ex capite consanguinitatis matrimo-
 nio lis erit: parentes & proximi ad testimonium
 admittuntur.

Denique si de matrimonii fœdere dissoluun- *1. Relatiu.*
 do agetur: etiam absente, modò perquisito reo
 testes legitimi recipiuntur. sententia ad eorum
 dicta fertur.

De divorciis. Tit. 19.

Vir uxorem sine iudicio ecclesiæ, et si con- *3. Porro.*
 sanguinitatem causabitur, ne dimittito. Si
 faxit: recipito. Alioquin & is, & superinducta
 excommunicantur. Sed nec si notoria fiet con-
 sanguinitas abiicito. quo casu adcusatore nullo
 adparente iudex ex officio coniuges separato.

Sic & relictas fratrum ne qui ducant videto, *9. Deus*
 prohibeto. Si qui faxint (ni fortè cum aliquibus *qui.*
 vt cù neochristianis gratiosè dispensabit eccle-
 sia) separantur.

Pagani enim in gradu lege tantùm canònica *8. Gaudemus.*
 prohibito coniuncti si ad fidem conuertètur:
 ne separantur. Sin paganus sympolygamus erit:
 suscepta fide primæ adhæreto. Sed & si repu-
 diata prima cum secunda contraxit: suscepta fi-
 de ad repudiatam (licet cum alio contraxerit,
 modò ne fornicata fiet) reuertitur.

Nam si notoriè fornicata fiet vxor, vir au- *4. Significasti.*
 tem continesit: illa petens restitutionem

De donatio inter vir. & vxor.

ne auditor.

5. *Ex literis.*

Itaque propter adulterium mulieris matrimonium separator. quod si vir postea fornicabitur: restaurator.

7. *Quanto.*

Altero verò coniugum fidelium in fornicationem spirituales id est in hæresim lapsi vinculum coniugale ne soluitur. Altero autem infidelium ad fidem conuerso si alter olli cohabitare noluerit, vel non sine blasphemia, aut peccato valebit: soluitur, conuersus, si volt, contrahito.

6. *De illa.*

Si vxor à viro in hæresim lapsa auctoritate propria diuorterit: ad eundem respicientem reuerti cogitor. Sin ecclesiæ iudicio diuorterit: ne cogitor.

2. *Quasiuit.*

Sanè pro furto viri aliòve simili crimine separator. Sin eam ad infidelitatem inuitabit separator. In viro idem esto.

1. *Si qua mulier.*

Sed & si in necem viri cõspirasset, & is cum illa defenderet conspiratorum quempiam occidit post vxoris mortem, si volt, aliam ducito, illa autem exspes nubtiarum esto.

*De donationibus inter virum & uxorem,
& de dote post diuortium restituenda. Tit. 20.*

De donationibus inter virum & uxorem.

8. *Donatio*

Donatio constante matrimonio inter coniuges facta ex qua donans pauperior futurus est, ni eius obitu confirmabitur, ne valeat. *Qua*

Quæ & si ab eodem tacitè vel expressè reuocabitur, aut donatarius prior decedat, euanesco. Cæterùm soluto matrimonio vt dos ad mulierem, sic propter nuptias donatio ad virum (si non vel consuetudo, vel pactum lucrandæ dotis & propter nuptias donationis, idque æquale, aliter suadebūt) redito.

Quod si usufructuarius rem ipsam vxori propter nuptias donabit: in eam ne plus iuris, quàm habesit, transferto. Idem in domino, cuius dominium sub aliqua conditione resolui potest, obseruator.

Si vir propter nuptias inlicitas mulieri quid duerit, idque sub pacto commissi si eam relinqueret, & ex hoc diuortium impediri videbitur: mulier officio iudicis donationem restituere cogitor.

De dote post diuortium restituenda.

Soluto ex causa matrimonio vir dotem integrè reddito.

Nedum autem dotem reddito, sed & ad diuisionem eorum quæ communiter obuenerunt compellitor.

Denique super matrimonio delegatus si sententiam diuortii feret dotis quoque restitutionem imperato.

Mulier tamen ob adulterium à viro separata dotem seu dotalicium ne repetito.

Vir agens pro dote non ideo quòd ad inopiã vergat prorsus excluditor, nec ultra propriam facultatè præcisè satisfacere cogitor. olli dos sub

Y

6. Nuper.

5. Et si necesse.

1. Mulieres.

2. Significauit.

3. De prudentia.

4. Plerumque.

7. Per vestras.

De Secun. nubtiis.

ea quam præstare potest cautione assignata.
Quod si ea cautione haud satis doti consulere
esset: dos apud mercatorem deponitur. vir de
honesto lucro matrimonii onera sustinet.

De secundis nubtiis. Tit. 21.

4. Super
illa.

5. Cum se-
cundum.

2. Domi-
nus.

3. Vir au-
tem.

1. Capel-
lanum.

Hodie mulier intra lugubrem annum con-
trahens infamia legis ne notatur.

Ita demum autem contrahito, si de morte con-
iugis certa fiet. Sin addubitabit: ne facito. Si iam
faxit: debitum reddito, non exigit. quod si post
modum superstitem esse priorem resciet: post-
riorem dimittito. in viro idem esto.

Cæterum coniuges ad digamiam transien-
tes, cum iam benedicti fuerint, presbyter ne ben-
dicito.

Qui hoc faxit ab officio beneficioque sus-
pensus ad sedem apostolicam amandatur.

Libri quarti finis.